

Budapestre vonatkozó ujságcikkek

Szerző: *Balla Antal*
Cím: *A magyar történetírás kincsesládája*
Forrás: *Pesti Hírlap*

Osztályozás	
Tárgy	902.5
Hely	
Idő	1942
Személy	

(Hely)

(Idő)

(Köt. v. füz.) (0)

A magyar történetírás kincsesládája

A Vár északi fokán kiemelkedő, neoromán stílusú palotáról a nagyközönség csak annyit tud, hogy ez az Országos Levéltár épülete. Mit rejt ez az épület, nemzeti múltunknak milyen kincsei vannak ott elraktározva — ezt csak a történetírók és a szakértők tudják. Néhány hónappal ezelőtt *Jánossy Dénes*, a kiváló történetírót neveztek ki mint főigazgatót ennek a nagymultu, többször újjászervezett intézménynek az élére. *Jánossy Dénes*, a vezetése alatt álló intézet anyagáró készségesen tájékoztatott bennünket.

Az Országos Levéltár közel két évszázados multtal dicsekedhetik. 1765-ben szervezték meg és mai formájában 1874-ben, a Magyar Tudományos Akadémia kezdeményezésére alakult újjá. Egyesítették a régi „Ország Levéltára” (Archivum Regni) mellett a megszűnt rendi főkörmányszékek és a legfőbb bíróságok levéltárait. Az 1922. évi 19. t. c. értelmében ide került a mai minisztériumok harminckét évnél régebbi iratanyaga és 1934-ben ide helyezték a Magyar Nemzeti Múzeum levéltári gyűjteményeit is. Sajnos, a magyar multnak sok értékes emléke hiányzik. Nemzeti történetünk folyamatá időnkint nagy katasztrófák szakítják meg és mul-

tunknak sok emléke eltűnt. A mohácsi csata utáni nehéz időkben a régi királyi levéltár elpusztult, II. Lajos özvegye, Mária királyné Budavárából való menekülésekor Mátyás király palotájának ingóságait uszályokra rakatta, a szállítóhajók egyike elsüllyedt s az iratok a Dunába veszttek. A Zápolya János birtokában levő kéziratok anyag nagyrésze elherdálódott. Nemzeti történetünk egyik tragikus emléke eseményére, az 1514-i Dózsa-féle lázadásra vonatkozóan alig találunk levéltári anyagot. Nagyon valószínű, hogy az írásos emlékek nagy része elveszett a török idők viszonytalanságaiban.

Milyen óriási tömegű az Országos Levéltár anyaga, ezt néhány szám mutatja. Az írásos emlékek mintegy 23 folyókilométert kitevő állványsorozaton vannak elhelyezve. A magyar középkorból, amelyből a tudományos becslés 220.000 oklevelet tart számon, a Levéltár diplomatikai osztályában 80.000 darabot őriznek. Az első a veszprémi püspök apáca Szent Istvántól származó és Kálmán királytól megerősített görögnyelvű alapítólevele, melyet Hóman Bálint fedezett fel. Az Országos Levéltár őrzi az 1526 és 1867 év közötti évszázadokból a 48-ban megszűnt rendi főkörmány-

székek iratait. Ezek közé tartozik a magyar királyi udvari kancellária levéltára; a magyar királyi kamara levéltára; itt van a II. József korában eltörölt szerzetesrendek nagy kulturtörténeti értékű iratanyaga és itt vannak az erdélyi hatóságok levéltárjai. Az 1848-as minisztérium, s az abszolutizmus korabeli hatóságok iratait és a legfőbb bíróságok iratait mind az Országos Levéltár rejti. A harmadik főcsoportot a kiegyezés utáni minisztérium harminckét évnél idősebb és a jövő történetkutatás számára félretett iratanyaga alkotja. A negyedik csoport a Magyar Nemzeti Múzeum levéltári osztálya, a letétbe helyezett családi levéltárak hatalmas gyűjteményével.

Jánossy Dénes főigazgató elmondja, hogy sok értékes anyag került a levéltár birtokába 1919 óta. Bécsből áthozták a döblingi házkutatás eredményeit, amelyekből eddig gróf Széchenyi Istvánnak több értékes munkája — köztük a nagy Szatira, az Önismeret, a Naplók egy része — került nyilvánosságra. Megmaradt a véres hálópapucs is, és két pisztoly, melyek egyikével a legnagyobb magyar kioltotta saját életét. Rendkívül nagy értékű az úgynevezett Kossuth-Archivum. Ez az 1848 március utáni eseményekre vonatkozó kéziratok anyagot foglalja magában. A Schwarzenberg-hagyatékából került az Országos Levéltár birtokába. Magyarország uj-

kor történetének megbecsülhetetlen értékű forrásai a különböző helyzetjelentések, amelyeket Habsburg-házbeli uralkodóink kaptak Magyarországról Mária Terézia óta. Ezt Bécsben őrizték s a gyűjtemény „Privát-Bibliothék seiner Majestät” címet viselte. A családi levéltárak közül igen nagy jelentőségűek a Kállay-, a Zichy-, a Forgách- és a Rákóczi-Aspremont-levéltárak.

Megnéztük az Országos Levéltár csodásan szép állandó kiállítását. Aki nemzeti multunkat tiszteli, lehetetlenség, hogy ne meghatódottsággal szemlélje ezeket a kimagasló értékű emlékeket. Ne gondoljunk ásatag, avas, alig olvasható, sárga írásokra. A sokat ócsárolt középkor írásos emlékei szinte csodások. Mintha ezek is az örökkévalóság számára készültek volna, akárcsak a román- és gótstílusú templomok. A pergamen és a középkori papiros, ha azt nedvesség nem éri, szinte örökéletű. A papirosanyagot, a cellulózot, nem ismerték a középkorban. A barátok valami különleges, színt soha el nem vesztő tintával és tussal rajzolták gyönyörű, olvasható betűiket. Ez a kor nem ismerte napjaink ideges kapkodó írását, a lassúság, a nyugalom tükröződik vissza a középkor épségben megmaradt írásos emlékein. A mi kezünk, amikor írunk, nem tud olyan gyorsan mozogni, mint az agyunk. Ezeknek az okleveleknek írásánál egyformán lassan és megfontoltan mozgott a kéz és az agy.

A levéltár első oklevele III. Béla király korából, 1181-ből való és egy birtokvétele tartalmaz. Ott látjuk eredetiben fennmaradt legrégebbi törvényünk kéziratát, amelyben IV. Béla fia, István király és Béla, Szlavonország hercege, megerősítik Magyarország nemeseinek szabadságait. Az első papiros-oklevél 1319-ből való: az egri káptalan bizonyít benne egy birtokelfoglalás elleni tiltakozást. Ott látjuk Nagy Lajos király 1351 december 11-én kelt törvényét, melyben megerősíti II. András király 1222. évi aranybulláját. Csak a nemesek szabad végrendekezéséről szóló pontját változtatta meg s megalapította a korszakos jelentőségű ősiségi törvényt, amelynek érvénye 1848-ban, illetve 1852-ben szűnt meg.

A nagy Hunyadi emléket egy szép okirat őrzi, amely a rákosi országgyűlés végzéseit tartalmazza. Több finomművű oklevél idézi fel Mátyás király emlékét. Feltűnő s a keleti fejlett írásművészetet dicséreti I. Ahmed szultán Bocskay Istvánhoz intézett töröknyelvű oklevele, amelyben Erdély fejedelmét kinevezte magyar királlyá. Melancthon Fülöp, Luther Márton barátja és munkatársa 1534-ben Nádasdy Tamáshoz latinnyelvű levelet intézett, melyben megdicséri, hogy mialatt a szomszédban háboru dúl és kiöli a tudományokat, nagy költséggel iskolát állított fel. A török idők egyik legszebb emléke Zrinyi Miklósnak, a szigetvári hős-

nek latinnyelvű végrendelete. Cromwellnak, az angol Lord Protectornak emlékét egy latinnyelvű levél őrzi, melyet az angol puritanizmus vezére II. Rákóczi György erdélyi fejedelemhez intézett. A kuruckor emlékei rendkívül szép, finom írásaikkal tűnnek fel. Szinte azt mondhatnánk, hogy ez a kor a szépírás fénykora. A barokk kor, mely oly sokat adott a fényre és pompára, ebben is tündökölt. A kiállítás okiratgyűjteménye III. Bélával kezdődik és 1916-ban IV. Károly király koronázási hitlevelével zárul be.

Viharos, küzdelmekkel teljes, fejlődésében sokszor megszakított történetünk kincsei megbecsülhetetlen értékűek. Fenntartásukhoz és a forrásanyag fejlesztéséhez sok tudás és tárgyszeretet kell. Jánossy Dénes főigazgató és munkatársai, akik mind lelkes fiatal tudósok, nagy szakértelemmel fejlesztik tovább nemzeti multunknak ezt az európai színvonalu tárházát.

Balla Antal.